

Ondřej Haničák

PŘÍSPĚVEK K POZNÁNÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE A HISTORIE MĚŠTANSKÉHO DOMU ČP. 210 NA OSTROŽNÉ ULICI Č. 8 V OPAVĚ

Abstract

The subject of the study is the interpretation of the construction development and history of the burgher house no. 210, situated in the historical centre of Opava. Text presents facts about development phases of the construction of the building from the Renaissance period, Baroque and Classicism periods until the historicizing period in the 19th century. The clarification of the context of some degradation changes of the building and the yard buildings in the 20th century is also part of this text. The modifications are put into context not only with the owners and the builders implementing them, but also in the context of contemporary architectural culture of the wider region.

Keywords: *Opava, construction history, historic building survey, early modern period*

Úvod

Zkoumaný objekt čp. 210 (Ostrožná 8) se nachází ve středu historického jádra města Opavy.¹ Je nejen součástí městské památkové zóny, ale těší se rovněž ochrannému statusu nemovité kulturní památky.² Ačkoliv zběžný pohled na brizolitovým nástřikem opatřenou průčelní fasádu domu zaujme jen stěží, neměli bychom se nechat odradit zklamáním z prvního dojmu. V případě této stavby máme totiž co do činění se starobylým měšťanským domem, náležejícím k nejstarším vrstvám opavské zástavby. Dům je vystavěn na parcele vyměřené během středověku. Nejstarší zděné konstrukce lze datovat nejpозději do 16. věku. Během dalších staletí objekt prošel řadou dílčích úprav, které odpovídaly jak proměnám nároků na využití stavby, tak transformaci urbanistického kontextu zkoumaného domu.³ Podstatná část patrně nejvýstavnějších měšťanských domů utvářela zástavbu dominantního trhového a společenského prostoru města, kterým bylo Horní náměstí a návazná komunikační tepna – ulice Mezi Trhy. Tamější zástavba byla zásadně poškozena během dramatických bojových operací v závěru druhé světové války. Během poválečné obnovy města se přikročilo k její demolici a nahrazení novostavbami.⁴ Přes tyto ztráty se díky relativně citlivému plánu obnovy městského jádra přistoupilo k zachování a postupné rekonstrukci alespoň fragmentu východní domovní fronty Horního náměstí, ulice Mezi Trhy a zejména podstatného dílu druhého opavského dominantního trhového prostoru –

Dolního náměstí. Zasludou průkopnické analýzy Jaroslava Bakaly je spolehlivě prokázáno, že právě v těchto částech města byly již od středověku koncentrovány honosné domy movitých opavských obchodníků, které byly nadány nejvyšším stupněm práv nálevu vína.⁵ K dalším ulicím městského jádra, v nichž je historická zástavba dochovaná v relativní celistvosti, patří také Ostrožná ulice. Zde naopak převažovaly domy s nižší mírou propinačních práv, jejichž majiteli byli nejčastěji řemeslníci. Reprezentantem takového skromnějšího řemeslnického domu je i námi zkoumaný objekt. Předkládaná studie si tedy klade za cíl nastínění stavebněhistorického vývoje takto charakterizovaného domu.

Přestože Opava byla v předmoderním období alespoň v regionálním měřítku významným městem centrálního charakteru, detailnější pozornosti se jednotlivé opavské měšťanské domy, které by tento význam reflektovaly a mohly být pro městskou zástavbu menších sídel regionu vzorem, dočkaly pohříchu jen zřídka a v popularizačně laděných periodikách.⁶ Fragmentární informace o opavských stavbách skýtaly zejména texty v tematicky širěji zaměřených publikacích.⁷ Nízké míře zpracování problematiky v dosavadní literatuře odpovídají rovněž nečetné zmínky o sledovaném objektu.⁸ Naznačenou cézuru se pokusí vyplnit následující odstavce.

Analýza aktuálního stavu a dispozice objektu

Dům je situován v exponované části historického jádra města Opavy na Ostrožné ulici, která jako jedna z hlavních komunikačních tepen vedla přichozí od někdejší Hradecké brány na první z dvojice dominantních veřejných prostranství – Horní náměstí. Ulice je trasována rovnoběžně, přibližně ve směru jih–sever, přičemž k severu, směrem k Hornímu náměstí, sklon ulice mírně klesá. Zhruba v polovině své délky je ulice kolmo protnuta další spojnici. Ta se ve své východní části, vedoucí ke kostelu sv. Ducha, nazývá Poštovní ulicí a od křížení s Ostrožnou na západ pak pokračuje jako ulice Popská. Sledovaný objekt se nachází v severozápadním bloku domů nedaleko napojení Hrnčířské ulice na Ostrožnou, před jejich společným vyústěním do jihovýchodního koutu Horního náměstí. Blok je tvořen osmi objekty řadové zástavby, přičemž šestice objektů – mimo mladší stavby vymezující skupinu z jihu a severu – je hloubkově orientovaná.

Sledovaná stavba je tedy rovněž vystavěna na hloubkově orientované parcele, která se na

5 Jaroslav BAKALA, *Příspěvek o vývoji měšťanského patriciátu v Opavě (opavské domy s právem k výčepu vína)*, Časopis Slezského muzea – řada B (dále ČSM-B) 23, 1974, s. 20.

6 Edmund Wilhelm BRAUN, *Einiges über die alten schlesischen Stadthäuser*, Höhenfeuer 2, 1920/1921, s. 23–24; Josef GEBAUER, *Kamenný svědek opavské minulosti*, Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy (dále VLSSM) 21/1, 1995, s. 23–25; Dana KOUŘILOVÁ, *Měšťanský dům v Opavě na Dolním náměstí č. 13*, VLSSM 22/2, 1996, s. 25–27.

7 Dalibor PRÍX, *Útlum v pozdním středověku*, in: K. Müller (ed.), *Opava. Historie – kultura – lidé*, Praha 2006, s. 369, a tamtéž *První zlatý věk města*, s. 349–350; Romana ROSOVÁ, *Zmizelá Opava – vývoj tzv. vnitrobloku s příklady asanovaných historických domů*, Sborník NPÚ v Ostravě, Ostrava 2009, s. 123; František KOLÁŘ – Petra KANIOVÁ – Radek KADLUBIEC, *Z labyrintu středověkých měst*, in: V. Razím – P. Macek (edd.), *Zkoumání historických staveb*, Praha 2011, s. 238–239; Romana ROSOVÁ (ed.) – Martin STRAKOŠ (ed.) – Petra KANIOVÁ – Dalibor HALÁTEK, *Průvodce architekturou Opavy*, Ostrava 2011; Ondřej HANIČÁK, *Opavské renesanční domy. Příspěvek k poznání opavské raně novověké profánní architektury*, in: *Historie 2011. Sborník prací ze 17. celostátní studentské vědecké konference konané 29. a 30. března 2012 v Opavě*, Opava 2012, s. 13–35; TÝŽ, *Krnovské renesanční domy*, in: F. Kolář – D. Prix – M. Zezula (edd.), *Krnov. Historie, archeologie*, Ostrava 2015, s. 132–143.

8 Eustach BITTNER a kol., *Slezské muzeum, památky města Opavy*, Opava 1956, s. 57; Josef GEBAUER – Pavel ŠRÁMEK, *Náměstí a ulice města Opavy, historický místopis*, Opava 1990, s. 128; Pavel ŠOPÁK, *Klasicistní architektura Opavy let 1780–1850*, Opava 2003, s. 160–161, pozn. č. 49; Ondřej HANIČÁK, *Renesanční domy moravsko-slezského pomezí. Příspěvek k poznání typologie a formálních aspektů měšťanské obytné architektury 16. a 17. století*, Opava 2015, s. 62, 70–71, 84, 93–94, 152.

1 Předložená studie vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Slezské zemské muzeum (DKRVO, MK000100595).

2 Památkově chráněno od 3. 5. 1958, viz karta evidenčního listu nemovité kulturní památky poř. č. 2340, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště (dále NPÚ, ÚOP) Ostrava, dokumentační a plánový archiv, viz <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-12699442> [citováno ke dni 5. 5. 2021].

3 Analytická část textu vychází ze stavebněhistorického průzkumu objektu, který byl realizován v roce 2010 a předcházet poslední podstatné úpravě stavby, viz Ondřej HANIČÁK, *Stavebněhistorický průzkum měšťanského domu na Ostrožné 8 v Opavě*, Opava 2010 (nepublikovaný strojopis uložen v archivu NPÚ, ÚOP Ostrava – detašované pracoviště Opava, a v archivu současného majitele objektu). Za zpřístupnění stavby a součinnost při provádění průzkumu a zaměření objektu autor studie děkuje jeho majiteli panu Jaroslavu Kukolovi. Postup zpracování a formální členění realizovaného stavebněhistorického průzkumu vycházely z metodických doporučení, viz Petr MACEK, *Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum*, Praha 2001. Při aktualizaci textu pro potřeby této studie pak bylo zohledněno také Michael RYKL, *Metodika dokumentace městských domů*, Ústí nad Labem 2015.

4 Pavel ŠOPÁK, *Slezsko vpřed*, in: K. Müller (ed.), *Opava. Historie – kultura – lidé*, Praha 2006, s. 481–482.

Obr. 1: Současný stav hlavního průčelí domu čp. 210 (Ostrožná 8) v Opavě, 2020.

Foto Josef Bulka, 2020.

čtvercového tvaru. Fasádu horizontálně člení kordonová a recentně upravená původní korunní římsa. Kordonová římsa, oddělující přízemí od vyšších pater, je oproti hmotnější korunní římsě subtilnější, i když ani tentokrát nezaujme bohatší profilací. Ta je opět poměrně prostá a sestává z okosení, na něž navazuje pravoúhlý ústupek. Celý článek je součástí působivého dekorativního rámování obchodního parteru z probarveného pemrlovaného teraca, formálně utvářeného jednoduchým pravoúhlým ústupkem, vedeným v úrovni parteru po obvodu fasády a dále horizontálně vymezujícím přízemní část fasády. Materiálově totožným hranolovým profilem, obohaceným okosením, jsou dekorovány také šambrány obou vstupních otvorů v přízemí. Obdobně, tedy protažením dekorativního prvku až k úrovni terénu, je řešeno též rámování okenního otvoru na nejnižší ose parteru. Prostým nízkým hranolovým profilem jsou zvýrazněny rovněž šambrány oken v patrech domu. Plastové dveřní a okenní výplně jsou dědictvím poslední stavební úpravy.

Západní nádvorní fasáda, orientovaná do vnitrobloku, je pojednána zcela utilitárně, bez složitějšího architektonického členění. V úrovni prvního a druhého patra a někdejšího půdního prostoru je prolomena obdélnými okenními otvory ve dvou pravidelně rozvržených osách. V parteru je pak proražen další okenní otvor a dvojice vstupů, tentokrát ale asymetricky, bez návaznosti na rozvrh vyšších pater. Dveřní a okenní výplně jsou soudobé. Z dvojice čtverco-

nádvorní straně směrem k západu lehce kónicky zužuje. Hlavní východní fasáda se obrací do Ostrožné ulice, užší nádvorní fasáda pak do vnitrobloku, jenž je řešený jako parkové prostranství, vybudované při poválečné rekonstrukci historického jádra města. Sousední objekty jak z jižní, tak ze severní strany jsou vystavěny na obdobně dimenzovaných parcelách. Sledovaný dům je vyveden do výše tří pater, je zděný, omítaný a krytý sedlovou střechou s hřebenem souběžným s linií průčelí. Stavba je podsklepena v úrovni jednoho podzemního podlaží, a to v rozmezí celé délky domu. Dispozice, v přízemí částečně narušená novodobými zásahy, je v úrovni suterénu a obou pater trojdílná, dělená na průčelní, středovou a nádvorní část. Konstrukce třetího patra a zastřešení jsou recentní.

Východní fasáda hlavního průčelí, orientovaná do Ostrožné ulice, je v úrovni parteru prolomena otvory ve třech pravidelně rozvržených osách, první a druhé patro je dvousó, okenní otvory v někdejší atikovém nástavci navazují na trojosý rozvrh parteru. Na původní korunní římsu dosedá recentní nástavba třetího patra, které je vzhledem k okenním otvorům prvního a druhého patra prolomeno okny totožných proporcí a rozvržení. V přízemí se na severní a středové ose nachází vstupy do objektu, na zbylé jižní ose je prolomen okenní otvor. Obdélné okenní otvory v úrovni pater jsou dimenzovány šířkově. Okna někdejšího atikového nástavce jsou

vých okének v někdejší půdní nadezdívce je severní provizorně rozšířeno probouráním. Fasáda recentní dostavby patra je prozatím nedokončená.

Dům je podsklepen v celém rozsahu. Dispozičně se suterén dělí na dvojici dominantních místností nacházejících se pod průčelní a nádvorní částí domu a na středový trakt, který je podélně vedenou zdi členěn na širší prostor se schodištěm a užší chodbu. Chodba spojuje obě hlavní sklepní prostory. První z dvojice velkých sklepů, přední suterén (místnost číslo, dále mč., 001), se rozkládá v celé šíři stavby.⁹ Prostor je kryt nízko nasazenou valenou cihlovou klenbou, jejíž vrchol je souběžný s podélnou osou stavby. Podlaha je stejně jako ve zbylých místnostech suterénu novodobá, betonová. Na tento přední suterén bezprostředně navazuje schodišťová místnost (mč. 002). Do ní ústí jednak původní schodiště, přiložené k severní obvodové zdi, jednak nově vybudovaná komunikační osa, sestupující do suterénu v opačné orientaci. Místnost obdélného půdorysu je v západní části krytá podélně loženou valenou klenbou, jež je ve východním dílu prostory snesena. Patka klenby dosedá na zdivo odlišné skladby. Smíšené zdivo je převážně cihelné s menším podílem lomových kamenů.

Ze schodišťové místnosti (mč. 002) je skrze kamennou mezitraktovou zeď přístupný druhý rozlehlý zadní suterén (mč. 004). Východní obvodová zeď je vyzděna z lomového kamene, přičemž východní líc (mč. 002 a 003) této zdi je seskládán precizně a dokládá snahu o řádkování a lícování užitých kamenů. Naproti tomu líc mezitraktové zdi orientované do suterénu vykazuje značné nerovnosti a skladba zdiva je také hrubší. Jak tedy naznačují šíře a skladba zděné konstrukce, patrně se jedná o původní základové zdivo. Zadní sklep je zaklenut nízko posazenou valenou klenbou souběžnou s osou domu. Průběh klenebního oblouku má profil lehce převýšeného půlkruhu. Klenební kápě je vyzděna výhradně z cihel. Západní obvodová zeď je vystavěna opět z lomového kamene. Zbývající část středového traktu zabírá užší chodba (mč. 003). Prostory se skládá ze dvou vývojově odlišných částí, které byly spojeny teprve nedávnými stavebními úpravami. Západní část byla donedávna zavalená a oddělená tenkou příčkou, jejíž pozůstatek je doposud patrný v obvodovém zdivu.

Dominantní místností přízemí je rozlehlá spodní síň, dimenzovaná přibližně v rozsahu přední třetiny délky domu v celé šíři stavby. Původně celistvá prostora je v současnosti dělena příčkou, vymezující přední místnost (mč. 101) a vstupní část chodby (mč. 102), přičemž obě prostory jsou přístupné samostatnými vstupy z Ostrožné ulice. Prostory je završena valenou klenbou s vrcholem souběžným s podélnou osou domu. Klenbu při jejím výběhu od jižní obvodové zdi prolomuje trojice trojbokých výsečí. Průběh klenby je přerušen sekundárně dozděnou dělicí příčkou. Klenba je dále v jihovýchodním koutu místnosti rozvedena dvojdílnou koutovou výsečí. Čelo klenby, opírající se do východní obvodové zdi, je prolomeno další trojbokou výsečí, situovanou nad vstupní otvor, jímž je místnost přístupná z ulice. Na hranách výsečí pozorujeme nepatrné vytažení dekorativních hřebínků. Prostory je na západní straně ukončena tenkou příčkou, v níž je prolomen vstupní otvor zpřístupňující plochostropou místnost (mč. 103). Poslední větší místnost přízemí (mč. 104) je přístupná jak z interiéru, tak ze dvora.

Z chodby (mč. 102) vede schodiště do patra. Nástup na schodiště je situován naproti vstupním dveřím. Také chodbu kryje klenba spodní síně, pohledově porušená vestavbami příček. V severovýchodním rohu místnosti je klenba zakončena dvoudílnou koutovou výsečí. Při severní obvodové zdi je díl valené klenby prolomen trojbokou výsečí, jejíž hrot protíná vestavěná příčka. Následná trojboká výseč východní hranou navazuje na obvodovou zeď, západní hranou

⁹ Detailní analýza všech částí stavby včetně fotodokumentace a zaměření podstatných detailů je součástí výše zmínovaného stavebněhistorického průzkumu (viz pozn. č. 3), který byl zpracován dle platné metodiky operativního průzkumu, viz Jiří BLÁHA a kol., *Operativní průzkum a dokumentace historických staveb*, Praha 2005.

Obr. 2: Dům čp. 210 v Opavě na indikační skice stabilního katastru, značeno šipkou, 1836.
ZAO, *Stabilní katastr, indikační skica*, inv. č. 237, sl. 233, kart. 51.

před nástupem na původní schodiště neorganicky navazuje mladší klenební konstrukce. Stájová klenba sestávající z trojice nízkých segmentů usazených do ocelových I-profilů je orientovaná kolmo k ose stavby. Naproti nástupu na původní schodiště do sklepa se nachází vstup (překlad je rovný) do úzkého plochostropého průchodu (mč. 106), procházející rovnoběžně se severní obvodovou zdí kolem místnosti (mč. 104) na dvůr.

Schodiště vedoucí z přízemí ústí do schodišťové haly (mč. 201), kde je osazeno dekorativní litinové zábradlí. Schodišťová hala je stejně jako všechny zbývající místnosti v 1. a 2. patře plochostropá. Základní dispoziční členění patra je trojdílné. Zadní a přední část zabírají původní velkoryseji dimenzované místnosti, které byly teprve později přepažené příčkami. Ve středovém traktu je situovaná schodišťová hala (mč. 201) a další pár místností, nacházející se za masivnější dělicí zdí, vedenou souběžně s obvodovými zdmi objektu. Přední trakt je tenkými příčkami dělen na další prostory (mč. 202–205). Z místnosti (mč. 205) pak vede vstup do sousedního, středového traktu domu. Zadní dvorní trakt zabírá rozlehlejší nečleněná prostora (mč. 209). Druhé patro dispozičně kopíruje rozvrh nižší etáže, pouze zdivo, a to i v případě mezitraktové zdi, je subtilnější. Odlišné je ovšem řešení zadní místnosti, která byla recentně předělena vestavbou příček. Konstrukce třetího patra je dědictvím poslední úpravy domu.

Vertikální komunikační osu domu představuje jednoramenné schodiště, které je vloženo mezi severní obvodovou zeď objektu a schodišťovou příčku. Schodiště do prvního a druhého patra se vlivem nerovnoběžnosti obvodové zdi a schodištní příčky kónicky zužuje. Schodiště do obou pater jsou kryta nízkou stoupavou segmentovou klenbičkou, jejíž vrcholová osa je asymetricky posunuta k severní obvodové zdi. Sestup do suterénu je taktéž klenutý, tentokrát je však orientace klenby otočená. Západní pata segmentu čtvrtkruhové klenby je v úrovni suterénu zapřena do upraveného výběhu původní klenby schodišťové místnosti (mč. 002), s nímž výstup schodiště koliduje. Hrana původní klenby je v místech výstupu schodiště druhotně upravena okosením. V jižní schodišťové zdi je z obou stran patrný pozůstatek části kápě cihelné valené klenby, jež před proražením komunikačních os kryla v celém rozsahu schodišťovou místnost (mč. 002).

pak na zeď schodišťovou. V klenební kápi této výseče je kolmo k jejímu průběhu vyklenuta další menší trojboká výseč, vylehčující tíhu klenebního útvaru nad nástupem schodiště. Hrany všech výsečí zdůrazňují druhotně upravené nevýrazné hřebínky. Za dveřmi v nově vyzděné přičce sestupuje západním směrem, tedy v opačné orientaci než starší komunikační osa, nové schodiště do suterénu. Pod betonovými schody byly identifikovány původní stupně, vyskládané z cihel. Na valenou klenbu v části chodby situované

V severní zdi pod výběhem valené klenby je dodatečně zazděná nika, původně uzavřená segmentovým záklenkem. Do třetího patra, tedy do někdejšího půdního prostoru, vede schodiště navazující na starší komunikační schéma nižších etáží, je tak přibližně ve středu dispozice přisazeno k severní obvodové zdi. K vyústění schodiště je ze západu přimknut druhý světlík, situovaný zhruba ve středu domovní dispozice. Současná střešní konstrukce s půdní vestavbou je dílem poslední stavební úpravy, realizované v polovině druhého desetiletí 21. století.¹⁰

Dějiny objektu ve světle písemných pramenů

Opavské knihy kupních smluv, podle nichž jsme schopni mapovat majitele, jejich povolání a sociální status, ceny domu, či případně další podrobnosti o příslušenství stavby, jsou v souvislé řadě dochovány teprve pro období po třicetileté válce. Starší knihy byly zničeny a jako nedostupné jsou zmiňovány již na konci 19. století. Zprávy o majitelích objektů z předbělohorského období jsou často vyvozovány z nepřímých zdrojů. Opavský historik Josef Zukal ve svých excerptech k historické topografii Opavy jako prvního majitele domu uvádí Wencela Ferkela, kterému měl dům patřit v rozmezí let 1588–1609. V roce 1637 je pak jako další vlastník uveden Andreas Ferkel, syn zesnulého předchozího majitele. Krátce nato, roku 1640, měla dům vlastnit vdova Ester, poslední majitelka z rodiny Ferkelových.¹¹

Následné dějiny domu jsme však díky dochovaným kupním a pozemkovým knihám schopni sledovat s větší jistotou. Prvním majitelem domu, u něhož jsme schopni dohledat kupní smlouvu, byl soukeník Georg Kurz.¹² Prozatím nevíme, odkdy mu zkoumaný dům patřil. Jisté však je, že jej 19. června 1644 prodal sedláři Danielu Hortovi za 1 000 tolarů slezské měny. Kromě dalších náležitostí nás znění kupní smlouvy poučuje o dalším příslušenství náležejícím k nemovitosti: „... dva stoly, šenkovní stůl a tři pánve...“.¹³ Typický inventář právovárečného domu při jeho prodeji, stejně jako uváděné právo, získal nový majitel. Přestože je dům explicitně identifikován přímo jako právovárečný teprve v 18. století, vzhledem ke konstantní hodnotě nemovitosti dedukujeme, že právem vařit pivo disponoval již dříve. Totožný soupis vybavení zaznamenáváme také v následující kupní smlouvě, která po třech letech dokumentuje

10 Původní střešní konstrukce byla v době realizace stavebněhistorického průzkumu nesena dřevěným krovem s železnými spoji. Krokve spočívaly na vazných trámech a pozednicích, které byly osazeny v koruně východní (uliční) i západní (nádvoří) půdní nadezdívky. Vrcholová vaznice, vedená pod střešním hřebenem, a druhá vaznice, situovaná zhruba v půli průčelní třetiny střechy, byly podepírány dvojicí stojatých stolic. Další fixaci sloupků stolic do vazných trámů zajišťovaly šikmé vzpěry. Vstup na půdu byl osazen kovanými železnými protipožárními dveřmi. V průčelním traktu půdy byla podlaha krytá čtvercovými neglazovanými cihelnými dlaždicemi, na nichž byly vyraženy kolký ve tvaru písmene H (patrně značka cihelny Josefa Hruschky).

11 Ze zápisu však přímo nevyplývá, zda byla provdaná za dříve zmiňovaného Andrease. Právě ověření či rozvedení nejstarších zpráv o objektu je notně znesnadněno, neboť Zukal ve svých výpiscích neodkazuje k prameni, z něž tyto informace čerpal, viz Zemský archiv v Opavě (dále ZAO), fond Josef Zukal, inv. č. 213 – Excerpta k topografii Opavy I. Horní náměstí, f. 178v–179. K Zukalovým informacím lze doplnit, že Wencel Ferkel dům v úředně vyměřené hodnotě 400 tolarů se zahradou držel ještě 14. prosince 1615; ZA v Opavě, fond Generální daňový úřad v Opavě, inv. č. 322, v seznamu f. 13: „... Daß Andere Viertel... Alte Schatzung... 400. Wentzel Ferckel...; 74. Item Ein Garten...“

12 Dlužno podotknout, že právě G. Kurz zasedal též v opavské městské radě a ve městě vlastnil také další, dodnes dochovanou nemovitost. Téhož roku koupil dům na Horním náměstí (dnešní čp. 288), zvaný Boží koutek, který vlastnil až do roku 1667. Tehdy dům přenechal manželovi své nevlastní dcery Zuzany, pocházejícímu z rodiny Ferkelových, viz Josef ZUKAL, *Beiträge zur Häuser- und Bürgerchronik des Oberringes von Troppau, Jahres-Bericht der Staats-Oberrealschule in Troppau für das Schuljahr 1897/1898*, Troppau 1898, s. 45.

13 Státní okresní archiv (dále SOKA Opava), Archiv města Opava (dále AMO), kniha kupních smluv s rejstříkem, inv. č. 272, zápis č. 79, f. 319–319v: „Darbey lest herr Verkauferen Zween Tisch, ein Schenktisch, vndt drey Kuffen.“

další změnu vlastnictví. 1. května roku 1647 dům za 1 000 tolarů zakoupil provazník Lorenc Morgenroth.¹⁴ Na základě kupní smlouvy z 27. února 1668 se stal novým majitelem domu stejnojmenný syn Lorenc Morgenroth mladší, povoláním opět provazník. Jako vlastníka jej v písemných pramenech Josef Zukal dohledal znovu v roce 1686. V roce 1695 se majitelem domu stal opět provazník – Andreas Überall. Ten byl jako majitel vzpomenut posléze v letech 1709 a 1739. Mezi uvedenými daty, konkrétně v roce 1729, byla jako majitelka domu zaznamenána jeho manželka Kateřina Überallová.¹⁵ Datum úmrtí A. Überalla prozatím neznáme a také nevíme, jak dlouho paní Kateřina dům spravovala. S jistotou však můžeme tvrdit, že 15. února 1748 vdova dům za konstantní cenu 1 000 tolarů prodala pekaři Martinu Schmidtovi, přičemž si smluvně pojistila právo na doživotní užívání výměnku.¹⁶ Po zmíněném datu pekařský mistr M. Schmidt dům vlastnil ještě dalších sedm let, po nichž přenechal nemovitost svému synovi Tomáši Schmidtovi. Smluvně byla tato transakce stvrzena 4. března 1769. Z hlediska poznání stavební historie domu smlouva obsahuje zajímavou zmínku o zajištění výměnku pro původního vlastníka, který byl specifikován jako „pokoj vpředu nahoře“.¹⁷

Sdělení mimo jiné verifikuje i některé skutečnosti reflektované již v příznáních karolinského katastru. První šacování majetku opavských měšťanů proběhlo v roce 1723 a během něj byl také vypracován nejstarší verbální popis objektu.¹⁸ V přízemí byla tehdy přiznána světnice a dvě komory, v patře pak další dvě světnice a komora. V domě se dále měl nacházet jeden kvelb, kuchyně a dva sklepy. U domu s pořadovým číslem 158 je jako vlastník uveden předchozí majitel A. Überall.¹⁹ Z domu bylo vypočteno šosovné ve výši 14 tolarů.²⁰ O dvě dekády mladší popis domu v tzv. druhé rektifikaci karolinského katastru z roku 1745 zaznamenává v přízemí světnici, komoru, obchod a kuchyni. Na patře byla přiznána světnice, menší světnička, komora a další kuchyně. Dále byl přiznán sklep a ve dvoře přístavek s pekařskou pecí. Dům byl opět označen pořadovým číslem 158, výše činže byla zvýšena z někdejších 14 na 24 tolarů.²¹ Navrátíme-li se však k T. Schmidtovi, je třeba zmínit, že jej písemné prameny jako vlastníka tohoto domu registrují znovu v roce 1771. Cena domu se zvýšila na 1 200, tentokrát však měnovou jednotkou byly rýnské zlaté.²²

Označení sledovaného domu číslem popisným 222 – souběžně se starším způsobem identifikace pomocí sousedů – bylo poprvé uplatněno v kupní smlouvě z 30. března 1778, v níž je stvrzen prodej domu Tomáše Schmidta Franzi Richterovi.²³ Dům byl tímto číslem popisným

14 Tamtéž, kniha kupních smluv s rejstříkem, inv. č. 273, zápis č. 4, f. 15v.

15 Viz pozn. č. 11.

16 SOKA Opava, AMO, kniha kupních smluv s rejstříkem, inv. č. 292, zápis č. 86, f. 248–249.

17 Tamtéž, pozemková kniha města Opavy s rejstříkem, písmenkova řada K, inv. č. 297, zápis č. 19, f. 43–43v: „Lebenslang erforderliche freye Wohnung in dem obere fordernen zim(m)er ohnwidrsprechlich zugenüssen.“

18 Irena KORBELÁŘOVÁ, *Města Opavského knížectví v době rozdělení Slezska*, Časopis Slezského zemského muzea, série B, vědy historické (dále ČSZM-B) 42/2, 1993, s. 117–123.

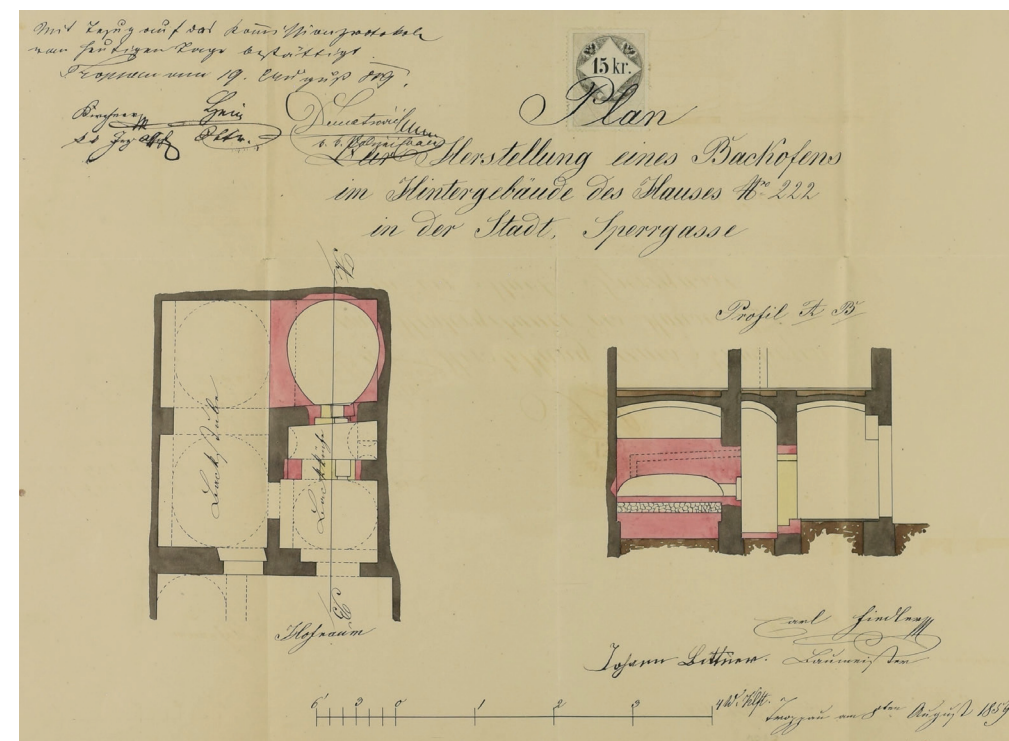
19 ZAO, Karolinský katastr, inv. č. 79, sv. XIX – Relace a protokoly revizní komise pro město Opava (1723–1725), f. 48v–49. Tabelární výkaz domu pořadové č. 158: „Andreas Überal, th. 126, Stuben unten 1 oben 2, Kamern unten 2 oben 1, gewölber 1, kuchel 1, Keller 2, Boden 0, Stalle 0, Zins 0.“

20 Tamtéž, f. 60.

21 Tamtéž, inv. č. 143, sv. XIII – Nálezy, protokoly a akta superrevizní komise pro rektifikaci daní z města Opavy (1745–1746), f. 111v: „N°. 158. Andres Überal unten 1 Stube, 1 Cammern, 1 Laden, Kuchel, Keller, und backhaus, dann in ober stock 1 Stube, 1 Stiebel, 1 Cammer, 1 Kuchel, weil es dem Ersten fast gleich.“

22 Viz pozn. č. 11.

23 V rámci správních reforem císařovny Marie Terezie bylo v roce 1770 nařízeno označení domů čísly popisnými, která postupně nahradila tradiční úzus identifikování objektu pomocí jmenování vlastníků sousedních domů.

Obr. 3: Plán vestavby pekařské pece ve dvorním přístavku domu čp. 210, 1859. SOKA Opava, AMO, inv. č. 1392, kart. 180.

označován i v dalších desetiletích. Teprve na počátku 20. století (viz níže) došlo v Opavě jak k přechíslování stavebních parcel a domů, tak k zavedení čísel orientačních.

Prozatím bohužel nevíme, dokdy byl F. Richter majitelem domu, jisté ale je, že v 90. letech 18. století již objektem disponoval jakýsi Franz Witke, který jej ještě před koncem téhož století opět prodal Wencelu Johnovi. Koupě v hodnotě 1 150 zlatých byla uzavřena 1. února 1792.²⁴ Pro poznání stavby samotné je významné, že si nový majitel nechal svou nemovitost na počátku druhé půle dramatické druhé dekády 19. věku úředně ocenit. Odhadní protokol, který je součástí vkladu v pozemkové knize a je datován k 29. únoru 1816, obsahuje mimo jiné i cenný slovní popis obytné části domu, „jež má 5 obývaných místností a jednu zcela dobře zaklenutou spodní síň, v níž je vestavěna požární stříkačka. Schodiště od spodu až pod střechu jsou rovněž zaklenutá a opatřená železnými dveřmi, také na oknech v zadní místnosti jsou upevněny železné okenice. Pod celým domem je kvalitně zděný a zaklenutý sklep. Zastřešení je v dobrém stavu a v domě je vestavěna hasicí stříkačka.“²⁵ Cena nemovitosti byla odhadnuta na 7 000 zlatých.

K nové praxi Opavští přistoupili se zpožděním šesti let, viz SOKA Opava, AMO, pozemková kniha města Opavy s rejstříkem, písmenkova řada K, inv. č. 297, zápis č. 88, f. 220.

24 Tamtéž, pozemková kniha města Opavy s rejstříkem, písmenkova řada L, inv. č. 298, zápis č. 29, f. 69–69v.

25 Tamtéž, f. 70v: „Dasselbe hat 5 bewohnbare Zim(m)er, und ein durchaus gut gewölbtes, feuerspritzes Vorhaus. Die Stiegen von unten bis unter das Dach sind ebenfalls gewölbt und mit eisernen Thüren versehen, auch sind an denen fenstern im hintere Zimmer eiseren Fensterladen angebracht. Durch ganze Haus befinden sich sehr gut gemauerte und gewölbte Keller. Die bedachung ist im guten Stand und das Haus feyerspritzes gebaut.“

Obr. 4: Průčelní fasáda domu čp. 210 v Opavě, výřez, druhý dům zprava, značeno šipkou, 1898.

SZM, fotopracoviště, inv. č. FP10128/2.

Jako příslušenství domu byla oceněna také propinační práva, a to na dalších 1 000 zlatých.²⁶ Nevíme zcela přesně, kdy po uvedeném datu dům zdědila Johnova dcera Johana, nicméně 20. října 1821 dům v zastoupení manželky prodal Carl von Förster, městský ranhojič ze Slavkova u Brna. Kupujícím byl soukeník Georg Hüblinger z Mikulova, jenž nabytí měšťanský dům označený číslem popisným 222, nadaný várečným právem a právem nálevu kořalky. Prodejní cena byla dohodnuta ve výši 2 500 zlatých konvenční měny.²⁷

Hlavní všeobecná pozemková kniha města Opavy obsahuje schematizovaný popis objektu čp. 222 k roku 1825. V přízemí dvoupatrového domu byl zaznamenán jeden pokoj a jedna klenutá místnost, v patře domu pak dva pokoje a dvě kuchyně. Pod domem byla evidována dvojice sklepů. V kolonce práv svázaných s domem je zapsáno právo tří várek piva. Dle zápisu dům naopak nedisponoval ani stájemí, ani zahradou. Z nemovitosti byla vypočtena daň ve výši 80 zlatých.²⁸ V dochovaném seznamu obyvatel města Opavy z roku 1830 jsou u sledovaného domu uvedena jména Augusta Heinkela, Johanny Christenové a Antona Engelmana se sourozenci. Z uvedeného výčtu vyplývá, že majitel objektu v domě nebydlel, či zde alespoň nebyl k pobytu úředně přihlášen. V seznamu obyvatel jsou naopak uvedeni další uživatelé domu, podnájemníci a jejich příbuzní.²⁹ G. Hüblinger byl přitom vlastníkem domu až do roku 1836. Jako majitel objektu je zachycen ještě v protokolu stavebních parcel stabilního katastru, kde je pozemek označen parcelním číslem 184.³⁰ Za cenu 3 100 zlatých konvenční měny 1. června prodal výše zmíněný kloboučník G. Hüblinger dům voskaři Antonu Feitzingerovi.³¹ A. Feitzinger ovšem dům nevlastnil ani jeden rok a po sedmi měsících jej opět prodal se ztrátou 100 zlatých knihaři Karlu Schnetzerovi.³² Ten byl vlastníkem domu až do roku 1840, kdy jej prodal již za značně vyšší cenu. Novým majitelem objektu se 4. září 1840 stal opavský měšťan August Heinkel, povoláním knoflíkář. Cena stavby se během tří let zvýšila o bezmála třetinu své původní hodnoty na 3 950 zlatých konvenční měny.³³

Dalším majitelem domu byl pekař Johan Bittner. Pro něj vypracoval opavský stavitel Carl Fiedler projekt vestavby pekařské pece do dvorního přístavku. Dodnes se dochovala žádost o povolení stavby, jejíž součástí je i kolorovaný plán stavebních prací z 8. srpna 1859 signovaný jak stavitelem, tak J. Bittnerem jakožto majitelem domu.³⁴ Ze záznamů v hlavní pozemkové knize se dovídáme, že předchozímu majiteli, A. Heinkelovi, byla k 3. březnu 1854 na nemovitost vložena zástava oproti dluhu věřitelce Veronice Liškové ve výši 200 zlatých konvenční měny. V dalším zápise je zaznamenána splátka dluhu kvitancí z 1. března 1857.³⁵ Na základě těchto nepřímých indicií usuzujeme, že Johan Bittner se stal vlastníkem domu někdy v rozmezí let 1857–1859.

²⁶ Markantní navýšení ceny je třeba přičíst na vrub spíše dramatickému znehodnocení měny po napoleonských válkách a státním bankrotu Rakouského císařství v roce 1811 než stavebnímu zhodnocení domu samotného.

²⁷ SOKA Opava, AMO, pozemková kniha města Opavy s rejstříkem, inv. č. 313, zápis č. 109, f. 218–219v.

²⁸ Tamtéž, Všeobecná (hlavní) pozemková kniha města Opavy, inv. č. 2272, s. 434–435.

²⁹ Tamtéž, Index zur Gemeindematrik 1830, inv. č. 552, nestránkováno.

³⁰ ZAO, Stabilní katastr slezský, protokol stavebních parcel – Město Opava, inv. č. 562, nestránkováno.

³¹ Viz pozn. č. 27, s. 434.

³² SOKA Opava, AMO, pozemková kniha města Opavy s rejstříkem, inv. č. 317, f. 70–71v.

³³ Tamtéž, pozemková kniha města Opavy s rejstříkem, inv. č. 318, f. 19–19v.

³⁴ Tamtéž, inv. č. 1392, kart. 180.

³⁵ Viz pozn. č. 27, s. 435.

Další cenné informace o obyvatelích a využití objektu od 60. let 19. století skýtají domovní adresáře.³⁶ V prvním z nich z roku 1860 je u domu čp. 222 jako majitel uveden zmiňovaný pekař J. Bittner, který je takto potvrzen také v mladších adresářích z let 1864 a 1869.³⁷ Po čtyřech letech byl vydán další adresář, přičemž číslo popisné 222 je opět evidováno u Johana Bittnera, který je takto znovu potvrzen jako vlastník domu v roce 1869. Tentýž vlastník je doložený při značení opavských domů orientačními čísly v letech 1867–1870, kdy byl zkoumaný dům označen dodnes užívaným číslem 8.³⁸ Totožného majitele registroval naposledy adresář z roku 1875.³⁹

Zápis v pozemkové knize města Opavy z 28. ledna 1875 nás zpravuje, že se majiteli domu stali manželé Franc a Anna Besuchovi.⁴⁰ Po smrti manžela jeho podíl na nemovitosti roku 1879 připadl vdově A. Besuchové.⁴¹ V dalším adresáři, vydaném v roce 1881, jsou domy konečně řazeny dle ulic a orientačních čísel. U domu na Ostrožné ulici 8 je jako majitelka uvedena A. Besuchová, přičemž předchozí vlastník J. Bittner dům obýval i nadále.⁴² Na základě kupní smlouvy z 13. dubna 1882 dům opět připadl někdejšímu majitelům, manželům Bittnerovým,⁴³ kteří jej po roce zase prodali a novými vlastníky reality se stali manželé Josef a Albína Lichy.⁴⁴ Následnými majiteli domu se 14. dubna 1887 stali manželé Lucian a Marie Kutschovi.⁴⁵ L. Kutscha je jako majitel nemovitosti provozující v objektu pekařství uveden rovněž v adresáři z roku 1891.⁴⁶ Totožné údaje opakuje také mladší adresář z roku 1901.⁴⁷ Právě pro L. Kutschu byl vypracován plán razantní přestavby, dotýkající se především pater nádvorní třetiny domu.⁴⁸ V roce 1910 v Opavě proběhlo přečíslování domů a stavebních parcel. Sledovaný dům byl označen nynějším číslem popisným 210 a parcelním číslem 251. Tuto změnu zaznamenává i adresář z roku 1911, kde je dům označen již dle aktualizovaných parametrů. Vlastníky domu byli i nadále Marie a Lucian Kutchovi. Provoz pekařství převzal Adolf Wanke,⁴⁹ který se na základě kupní smlouvy z 23. května 1912 stal spolu s manželkou Boženou novým vlastní-

36 Andrea POKLUDOVÁ, *Městské adresáře: zrcadlo socioprofesionálních městských struktur na přelomu 19. a 20. století*, Časopis Matice moravské 123/1, 2004, s. 93–110.

37 *Troppauer Adressbuch 1860*, s. 9; *Neuestes Adressen-Buch...*, Troppau 1864, s. 6.; *Troppauer Adressbuch*, Troppau 1869, s. 10.

38 SOKA Opava, AMO, inv. č. 1427, nestránkováno.

39 *Adressbuch der Landeshauptstadt Troppau für 1874–75*, Troppau, s. 94.

40 Katastrální úřad (dále KÚ) v Opavě, archiv pozemkových knih, Pozemková kniha města Opava, knihovní vložka č. 209, oddíl B, s. 86: zápis č. 1.

41 Tamtéž, zápis č. 2.

42 *Vollständiges Adress- und Geschäfts Handbuch...*, Troppau 1881, s. 64.

43 Viz pozn. č. 40, zápis č. 3.

44 Tamtéž, zápis č. 4.

45 Tamtéž, zápis č. 5.

46 *Vollständiges Adress- und Geschäfts Handbuch...*, Troppau 1891, s. 90.

47 *Vollständiges Adress- und Geschäfts Handbuch...*, Troppau 1901, s. 143.

48 Originál plánů přestavby, uchovávaný u současného majitele domu pana Jaroslava Kukola, určuje jako autora přestavby opavského stavitele Josefa Hruschku. Plány jsou datovány ve Vídni na 21. července 1896. Fotokopie totožných plánů rekonstrukce, uložená ve Sbírce příloh dotýčeného domu na opavském detašovaném pracovišti Národního památkového úřadu, ÚOP v Ostravě, je okolkovaná, signovaná stavitelem Hruschkou a obsahující také přípis o předložení této plánové dokumentace při stavebním řízení 30. června 1899. Další, tentokrát nedatovaná kopie plánů této rekonstrukce se pak dochovala i v archivu odboru výstavby a dopravy Magistrátu města Opavy.

49 *Vollständiges Adress- und Geschäfts Handbuch...*, Troppau 1911, s. 167.

Obr. 5: Průčelní fasáda domu čp. 210 v Opavě, výřez, druhý dům zprava, značeno šipkou, 1984.

SZM, fotopracoviště, inv. č. FP10128/2.

kem domu.⁵⁰ V prvním meziválečném adresáři z roku 1924 je již jako vlastník uveden pekař A. Wanke.⁵¹ Ten je jako majitel domu stvrzen i v roce 1932 a 1938.⁵² 30. května 1945 bylo vlastnické právo k polovině domu původně náležející A. Wankemu připsáno sourozencům Irmě a Otakaru Winklerovým.⁵³ Dům – na rozdíl od většiny nemovitostí v historickém jádru města – nebyl po závěru 2. světové války zkonfiskován a vlastnické vztahy tak zůstaly nezměněny.⁵⁴ Díky záznamu v poválečném hospodářsko-průmyslovém adresáři z roku 1946 víme, že i nadále bylo v objektu Adolfem Wankem provozováno pekařství.⁵⁵ Dům byl dle rozhodnutí okresního národního výboru ze dne 30. listopadu 1960 vyvlastněn a jeho novým správcem se stal národní podnik Severomoravské mlýny a pekárny. Na dlouhý čas tak posledními privátními majiteli domu byli O. Winkler a I. Winklerová, provdaná Vehovská. Ke změně tohoto stavu došlo až po roce 1989.⁵⁶

Nástin stavební historie objektu a dalších souvislostí

Přestože středověké stavební konstrukce nebyly při prohlídce domu bezpečně prokázány, je nanejvýš pravděpodobné, že středověkého původu je protáhlá, obdélná a hloubkově orientovaná domovní parcela. Současné bádání datuje vytyčení a parcelaci Ostrožné ulice do 2. poloviny 13. století, přičemž je uváděn pravidelný rozsah širě jednotlivých parcel variující v rozmezí 6 až 8,5 metru.⁵⁷ Do této kategorie spadá také sledovaný objekt čp. 210, jehož východní průčelí, vystavěné v celé šířce parcely při uliční čáře, má rozpětí necelých 7 metrů.⁵⁸ Archeologické průzkumy analogických lokalit prokázaly, že již tato prvotní zástavba v mnoha případech respektovala dodnes dochovanou parcelaci.⁵⁹ V rámci parcely bylo ovšem situování volně stojících objektů značně variabilní a souvislá řadová zástavba, lícující s uliční čarou, je dědictvím pozdějšího vývoje.⁶⁰ Možnost takové zástavby či jiného využití parcely zkoumaného domu čp. 210 již v rané fázi existence města dokládají nálezy zajištěné při záchranném archeologickém výzkumu, který proběhl v souvislosti se sanačními pracemi v roce 2001.⁶¹

50 Viz pozn. č. 40, zápis č. 6.

51 *Vollständiges Adress- und Geschäftsbuch*..., Troppau 1924, s. 164.

52 *Adress- und Geschäftsbuch*..., Troppau 1938, s. 259.

53 Viz pozn. č. 40, zápis č. 7.

54 SOKA Opava, AMO, inv. č. 439, Opava (střed města), domovní seznam po roce 1945, dům čp. 210, nestránkováno.

55 *Informační hospodářsko-průmyslový adresář statutárního města Opavy a okresu*, Opava 1946, s. 159.

56 Viz pozn. č. 40, zápis č. 8.

57 Michal ZEŽULA a kol., *Archeologické doklady k vývoji uliční sítě a parcelace středověké Opavy. Parcelace a uliční síť ve vrcholně středověkých městech střední Evropy*, Forum Urbes Medii Aevi (dále FUMA) 4, Brno 2007, s. 122.

58 Marek KIECOŇ – Michal ZEŽULA, *Dřevohliněná zástavba v Opavě ve středověku (současný stav výzkumu)*, FUMA 2, Brno 2005, s. 41.

59 M. ZEŽULA a kol., *Archeologické doklady*, s. 131–134.

60 M. ZEŽULA a kol., *Archeologické doklady*, s. 135.

61 V sondě situované ve výkopu za západní obvodovou zdí domu bylo nalezeno větší množství dřevěných fragmentů se stopami po opracování a s nahodilým výskytem kousků cihel, dále pak silně zapáchající vrstva s četnými dřevěnými třískami. Nálezy v těchto vrstvách se rámcově datují do 2. poloviny 13. století. Charakter situace pravděpodobně neumožnil další interpretaci nálezů. Uvedené okolnosti však napovídají, že se mohlo jednat o pozůstatky středověké zástavby či jímky související s dobou urbanizace této části města. Přímá souvislost s dochovanými stavebními konstrukcemi ovšem nebyla prokázána, viz NPÚ, ÚOP Ostrava, dokumentační a plánový archiv, viz Jiří JUCHELKA, *Nálezová zpráva. Opava město, Ostrožná 8 / čp. 210, parcela číslo 251*, Státní památkový ústav v Ostravě 2001 (nestránkovaný strojepis).

Kdy tedy byly položeny základy sledovaného objektu čp. 210 a která z jeho dochovaných částí je nejstarší? Proti časnější dataci alespoň obvodových zdí suterénu hovoří především archeologický průzkum, který – byť s výhradami – rámcově datuje založení obvodových zdí suterénu na přelom 16. a 17. století.⁶² Z výše uvedeného vyplývá, že pokud měl sklepem disponovat již uvažovaný středověký předchůdce dnešního objektu, pak suterén nebyl zděný, nebo přesněji v dnešním domě se po něm nedochovaly žádné pozůstatky. V první renesanční fázi výstavby domu bylo založeno obvodové zdivo přední části, vyzděné z lomového kamene. Obdélný sklep byl přepažen kamennou příčkou, vystavěnou z pečlivě řádkovaného zdiva, která byla stavěna kolmo na jižní obvodovou zeď. Výběh klenby z obvodového zdiva kryje nová betonová podlaha, což prozatím vylučuje exaktní zjištění, zda byl prostor v přední části suterénu zaklenut dodatečně, či souběžně s výstavbou obvodových zdí. Jisté ovšem je, že klenby v prostorách za kamennou dělicí zdí jsou mladší. Nemůžeme tedy vyloučit, že suterén byl v první fázi své existence – ať celý, či pouze z části – plochostropý. Otázkou zůstává také situování komunikační osy, která se mohla nacházet uvnitř objektu a stejně tak mohla klesat kolem západní či východní obvodové zdi vně domu. Dle tloušťky mezitraktové zdi v prvním patře dedukujeme, že tento dům byl již patrový. Základním dispozičním prvkem nadzemní části domu byla spodní síň, která se v případě sledovaného objektu rozkládala v celé šíři nadzemní stavby. Zde majitel domu provozoval svou živnost a při prodeji výrobků či výčepu piva přicházel do kontaktu se zákazníky.⁶³ Rozsah spodní síně a další členění přízemí či předpokládaného patra prozatím neznáme. Na základě dochovaných pramenů také nejsme schopni určit stavebníka, natož stavitele tohoto objektu. S přihlédnutím k výsledkům archeologického průzkumu vznik této zděné stavby datujeme do 2. poloviny 16. století, pravděpodobně za rok 1561, kdy město procházelo obnovou po ničujícím požáru.⁶⁴

Během druhé renesanční etapy došlo k významnému zhodnocení stavby. Dům byl rozšířen východním směrem o zadní dvorní trakt, při výstavbě nového suterénu byl v původní obvodové zdi druhotně prolomen vstupní otvor, jehož ostění bylo zarovnáno cihelnou plentou. Tehdy také byla prostora zaklenuta. Západní čelo klenby bylo přiloženo na spáru k původní obvodové zdi domu. Pro dataci klenebního útvaru do této periody hovoří vedle jejího nízkého nasazení i mírně převýšený profil průběhu klenebního čela. Podlahu sklepa kryla valounová dlažba.⁶⁵ V této etapě byla vyzděna též klenba podobného charakteru v průčelním suterénu (mč. 001). Obvodovou zeď průčelního sklepa směrem do ulice prolamovala dvojice okének, sloužících k odvětrání a prosvětlení prostory, přičemž průběh klenební kápě obě okénka respektoval.

Rovněž nadzemní partie stavby v této stavební fázi prošly výraznou proměnou. Na základě plánové dokumentace a detailu výběhu klenební výseče v chodbě (mč. 102) usuzujeme, že spodní síň byla zaklenuta dodatečně.⁶⁶ Reprezentativní spodní síň byla zaklenuta valenou klenbou prolomenou trojbokými nestyčnými výsečemi posazenými naproti sobě po stranách, dvojicí dvojdílných koutových výsečí v severovýchodním a jihovýchodním koutě místnosti a další

62 Tamtéž.

63 Prostora mohla plnit také funkci mázhausu. Takto označovaná dispoziční jednotka byla v českém prostředí v případě domů se složitější dispozicí obvykle situována u výstupu schodiště v patře domu, viz Michael RYKL, *Svět-nice jako srdce středověkého domu*, in: M. Dulla (ed.), *Kapitoly z historie bydlení*, Praha 2015, s. 31.

64 Norbert MIKA, *Požary w dawnej Opawie (do końca XVI wieku)*, in: Opava, Sborník k dějinám města 4, Opava 2004, s. 11–18.

65 Dlažbu můžeme datovat do 17. století, nálezová situace však byla narušena sanačními pracemi, a proto je datace dle návazné vrstvy jen rámcová, viz J. JUCHELKA, *Nálezová zpráva*.

66 NPÚ, ÚOP Ostrava – detašované pracoviště Opava, sbírka příloh domu na Ostrožné 8 v Opavě. Stavební úpravy prodejny, Ostrožná 8, Opava, 1. nadzemní podlaží.

trojbokou výsečí na středové ose čela klenby. Rozlehlá místnost byla přímo z ulice přístupná vchodem, hypoteticky můžeme uvažovat o osazení vstupu do domu dnes již nedochovaným zdobenějším tufitovým portálkem.⁶⁷ Vstup byl situován na středové ose a zohledněn při klenutí místnosti výsečí v čele klenby. Prostoru osvětlovala dvojice oken proražených po stranách vstupu. Předpokládáme, že v návaznosti na členění parteru byl trojosý také rozvrh oken v patře uliční fasády.

Spodní síň v rámci dispozičního upořádání objektu plnila též funkci základního komunikačního uzlu. Při severní obvodové zdi prostorné místnosti, zabírající celou šíři domu, bylo situováno schodiště do patra. Jádru schodiště je starší či současné se zaklenutím spodní síně, neboť severní pata klenby místnosti se opírá o schodišťovou zeď a nástup na schodiště zohledňuje další menší trojboká výseč. V týlu spodní síně se nacházel sestup do suterénu.⁶⁸

Na základě plánové dokumentace Hruschkovy přestavby a profilu dochovaného výběhu valené klenby před nástupem na druhotné schodiště do sklepa usuzujeme, že v sousedství renesančního schodiště do sklepa byl průchod do další místnosti, vymezené zdí navazující na výše zmínovanou příčku v suterénu. Prostora byla zaklenuta valenou klenbou s vrcholem souběžným s osou domu. Výběhy klenby se opíraly o severní obvodovou zeď domu a dnes již vybouranou příčku. Existence původního topeniště při prohlídce domu nebyla zaznamenána, je však odůvodněné je hypoteticky předpokládat právě v těchto středových partiích.

Schodiště ze spodní síně vedlo do patra, které ovšem podle plánové dokumentace nemělo v celé délce domu stejnou výškovou úroveň.⁶⁹ Na vyšší část, situovanou nad spodní síní, navazoval cca o 1,5 m nižší zadní díl domu. Výškový rozdíl mezi schodišťovou halou a přední částí domu vyrovnávaly schody. Schodišťová hala byla z jihu vymezena zdí, jež se svou dispozicí shodovala a navazovala na obdobné dělicí příčky v přízemí a suterénu. Prostora byla zaklenuta valenou klenbou s vrcholem souběžným s podélnou osou domu. Výběhy klenby se opíraly o zmíněnou dělicí příčku a severní obvodovou zeď. V klenbě byla prolomena trojboká výseč.⁷⁰ Usuzujeme, že vylehčovala klenbu v místech vstupu do komory či kuchyně. V průčelním dílu domu, s okny obrácenými do Ostrožné ulice, se nacházel prestižnější byt majitele domu. Renesanční členění prostoru však dnes není prokazatelné. V nádvorním traktu pak můžeme předpokládat druhou světnici, přístupnou taktéž ze schodišťové haly. Prozatím nelze vyvrátit, že je alespoň v jádře renesanční také zděné schodiště do 2. patra, které původně vedlo na půdu.

O podobě exteriéru tohoto domu můžeme jen spekulovat. Mnoho cenných poznatků o vzhledu exteriéru opavských renesančních domů přináší votivní obraz opavských jezuitů, obecně zvaný Požární.⁷¹ Byť je obraz datován do konce 17. století, zachycuje řadu domů před jejich barokními úpravami, které lze ve větší míře očekávat teprve po ekonomickém oživení města v pobělohorském období. V mnoha případech veduta skýtá pohled na domy renesanční, či snad ještě gotické. Nezmýlíme se, když sledovaný dům ztotožníme s některou z patrových budov, jež kryla sedlová střecha s hřebenem kolmým vůči průčelí, která se opírala do strmého trojú-

helného štítu, uzavírajícího průčelní tříosou fasádu. Můžeme tedy shrnout, že po této stavební fázi stála v místech dnešního domu kvalitní zděná patrová stavba, podsklepená v celém rozsahu, s klenebními konstrukcemi jak v suterénu a přízemí, tak i v patře domu. Délka domu se již tehdy shodovala s dnešním stavem.

Pro úvahy o přesnějším vročení stavby jsou kromě kontextu stavebního vývoje Opavy a charakteru konstrukce klenby spodní síně podstatné též zmínky o její nedochované plastické dekoraci. Zprávy v Kotrbově pasportu historického jádra města z 50. let 20. století a svědectví autora evidenčního listu nemovité kulturní památky z 1. poloviny 60. let 20. století popisují jakousi „štukovou dekoraci či částečně odstupněná štukovaná žebra, dosedající na ploché konzolky ve tvaru štítu“.⁷² Cenný architektonický detail se však nedochoval a fotodokumentace spodní síně z roku 1974 jej již nezachycuje.⁷³ Analogická výzdoba kleneb spodních síní se dochovala nejen u řady dalších opavských objektů, ale též u dalších staveb širšího regionu. Ztotožníme-li verbálně popsanou dekoraci se známými analogiemi, pak můžeme pozdě renesanční rekonstrukci domu datovat do rozmezí poslední čtvrtiny 16. či počátku 17. století.⁷⁴ Stavebníkem zkoumaného domu čp. 210 mohl být některý člen rodiny Ferkelových, ať již Wenzel či jeho syn Andreas. Ačkoliv stavitele domu neznáme, vzhledem k předpokládané existenci štukatur můžeme prohlásit, že byl dobře znalý aktuálních výtvarných trendů, které sverázne syntetizovaly zjednodušené formy renesančních štukatur s estetikou umění síťové klenby pozdě gotického stavitelství.⁷⁵

Za současného stavu poznání objektu předpokládáme, že barokní úpravy se na domě výrazněji neprojevily. Na tuto skutečnost ostatně také poukazuje konstantní cena objektu, která se od poloviny 17. do konce 18. století nezměnila, počátkem 90. let 18. století dokonce klesla. Drobnějším úpravám užitkového charakteru se však dům jistě nevyhнул. Za nejvýraznější prokazatelnou barokní úpravu domu považujeme zaklenutí středové partie suterénu, respektive dnešní schodišťové místnosti (mč. 002). Do první poloviny 18. století je datován také nejstarší – byť pouze verbální – popis interiéru domu, který postihuje v podstatě pozdě renesanční stavbu. Spodní síň (mč. 101) je označena jako klenutý kvelb (*Gewölber*), zadní místnost (mč. 104) jako světnice (*Stube*). Ve středu dnes přestavěné dispozice předpokládáme dvojici komor (*Kamern*). V patře byly situovány dvě světnice, tedy původní rozměrné místnosti v průčelní a nádvorní části domu. Ze schodišťové haly byla přístupná kuchyně (*Kuchel*), dnešní mč. 210 a 211. Pod domem byla přiznána dvojice sklepů (*Keller*), dnešní suterény (mč. 001 a 004). O dvě dekády mladší popis zaznamenává totožný objekt, i když některé části domu popisuje odlišně. Zadní místnost (mč. 104) je opět označena jako světnice, spodní síň je ale tentokrát identifikována

72 Slezské zemské muzeum, uměleckohistorické pracoviště, ev. č. 80.1/59365; Viktor KOTRBA, *Památkový a architektonický průzkum k asanačnímu plánu historického města Opavy*, Opava 1953, oddíl 5, s. 12.

73 NPÚ, ÚOP Ostrava, fotoarchiv, fotografie inv. č. A 41846.

74 Ondřej HANIČÁK, *Stylové variace štukové výzdoby kleneb těšínských měšťanských domů 16. a 17. století v kontextu soudobé architektonické produkce moravsko-slezského pomezí*, in: K. Mezihoráková (ed.), *Památky Těšínského knížectví*, Praha 2016, s. 83–97; TÝŽ, *Jezuitský konvikt Nejsvětější Trojice v Těšíně: stavební vývoj, formální vazby a možnosti interpretace*, in: D. Pindur – R. Jež (edd.), *Těšínský muzejní sborník / Cieszyńskie Studia Muzealne 6*, Český Těšín 2018, s. 335–349.

75 K výtvarnému charakteru, interpretačnímu rámci a možným inspiračním zdrojům těchto interiérových štukatur viz Wolfgang WOLTERS, *Architektur und Ornament. Venezianischer Bauschmuck der Renaissance*, München 2000, s. 247–251; Ondřej JAKUBEC, *Skupina pozdě renesančních štukatur na Moravě, jejich styl a význam – možnosti a meze interpretace*, *Umění* 51/4, Praha 2003, s. 278–291; k tématu recentně Ondřej JAKUBEC – Pavel WAISSER, *Renesanční a manýristické štukatérství v Čechách a na Moravě: možnosti a metody výzkumu, dosavadní stav poznání*, *Zprávy památkové péče*, 80/3–4, 2020, s. 262–270 a Veronika ŘEZNÍČKOVÁ, *Štukové dekorativní systémy ve vzájemné symbióze. Recepty italských vzorů na Moravě*, tamtéž, s. 304–312.

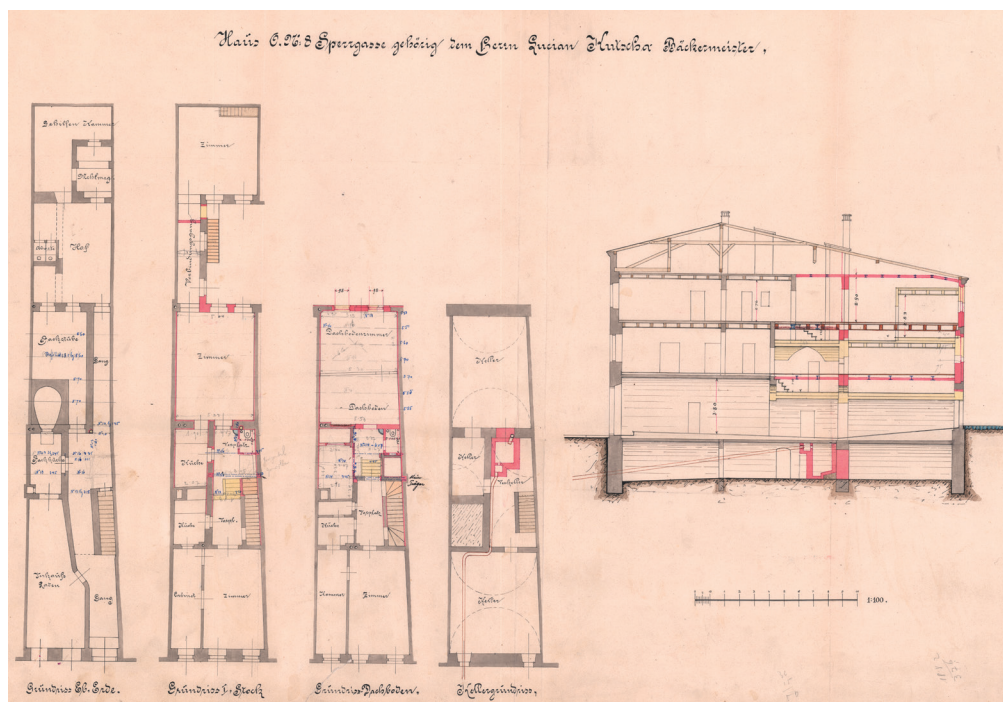
67 Renesanční portály se dochovaly např. u domů čp. 13, 115 a 308 na opavském Dolním náměstí.

68 Prozatím nevíme, zda se jednalo o jednoramenné schodiště ústící do suterénu (mč. 004) či schodiště s mezipodstou a kratším výstupním ramenem vedoucím do místnosti (mč. 002).

69 Magistrát města Opava, Archiv odboru výstavby a dopravy (dále MMO, AOVD), složka čp. 210, katastrální území Opava-město, Josef Hruschka, plán rekonstrukce domu na Ostrožné 8 patřícího pekaři Luciánu Kutschovi.

70 Tamtéž.

71 Na rozdíl například od jižní domovní fronty opavského Dolního náměstí, kde je věrně vyobrazen jednak počet domů, jednak řada detailů jejich vnějšího vzhledu, viz Jaromír KALUS – Karel MÜLLER – Rudolf ŽÁČEK, *Stará Opava – Alt Troppau*, Opava 1994, s. 6.

Obr. 6: Plánová dokumentace rekonstrukce domu čp. 210 v Opavě, Josef Hruschka, 1896. MMO, AOVD, složka čp. 210, katastrální území Opava-město.

jako obchod (*Laden*), dále se v přízemí ve středu dispozice nalézala kuchyně (*Kuchel*) a komora (*Cammern*). V patře jsou ve shodě se starším popisem zaznamenány dvě světnice (*Stube*), z nichž jedna je tentokrát z důvodu daňového zvýhodnění nazvána světničkou (*Stiebel*). Na patře se pak ještě měla nalézat kuchyň a komora, kterou předpokládáme ve stejné situaci, tedy v prostoru dnešních místností (mč. 210 a 211). Je zřejmé, že v onom rozmezí dvou desítek let majitelé domu, ať Andreas Überall či jeho manželka Kateřina, přízemí domu nijak zásadně nepřestavovali a zmiňovaná kuchyně zde byla jistě už dříve. V prvním taxování však byla – pravděpodobně coby nevyužívaná – označena jako komora. Stejně tak nepředpokládáme stavební úpravy v patře, kde je navíc zaznamenána další komora. Počet sklepů (*Keller*) v zápise není specifikován, zato je zde zmíněn jakýsi přístavek vzadu na dvoře (*back(en) haus*), který vzhledem k povolání tehdejšího majitele, jenž se živil jako provazník, interpretujeme spíše jako sušárnu či palírnu než pekařskou pec. V kupní smlouvě z roku 1769 si stárnoucí pekař Martin Schmidt na synovi Thomasovi vymohl doživotní bezplatné ubytování v místnosti „*vepředu nahoře*“, tedy v prestižnějším dílu obytné části s výhledem na Ostrožnou ulici. Zápis nás ovšem implicitně utvrzuje o existenci druhé světnice „*vzadu nahoře*“, vůči níž se dohodnutý výměnek vymezuje.

Pokud se stavitelství 17. a 18. století na vzhledu domu podepsalo jen nepatrně či vůbec, pak totéž nemůžeme tvrdit o proměnách domu v 19. století, které razantně zasáhlo do podoby i funkční struktury objektu. Změny doznal jak dům samotný, tak i dvorní zástavba, písemnými prameny exaktně prokázaná již v polovině předcházejícího století. Podoba přístavku je poprvé zachycena na indikační skice stabilního katastru z roku 1836, kde je zaznamenaná zděná

budova na obdélném půdorysu, vystavěná v celé šířce nejzápadnější cca pětiny parcely.⁷⁶ Tento útvar můžeme datovat alespoň rámcově před rok vyhotovení indikační skici. Díky plánu vestavby pekařské pece jsme schopni přiblížit podobu přístavku v roce 1859.

Nepatrně protáhlá obdélná zděná stavba byla patrová. Přízemí se členilo na přibližně stejně velké čtvrtiny. Jihovýchodní a jihozápadní část budovy, nazývaná pekárenská světnice (*Backstube*), byla sklenuta dvojicí plackových kleneb s pasem zapřeným do polopilíře při jižní obvodové zdi. Severovýchodní čtvrtina budovy byla vymezena příčkami o nestejně šířce a dělena na další dvě části, zvané pekárenské kuchyně (*Backkuche*), přičemž menší západní místnostka lichoběžníkového půdorysu byla krytá valenou klenbou s osovou orientací jih–sever, v severozápadním rohu prostory byla vložena další valená klenbička obrácené orientace. Větší díl druhé z dvojice místností kryla opět placková klenba. Konečně v poslední, severozápadní čtvrtině přístavku byla vestavěna pekařská pec. Díky bokorysu víme, že i tento díl budovy kryla placková klenba. Světnice i kuchyně s pecí byly přístupné samostatnými vchody ze dvora a propojené vstupem v dělicí příčce. Přístavek byl patrový, přičemž patro bylo jistě dělené příčkou v orientaci sever–jih na poloviny. V přízemí neregistrujeme žádné schůdky do patra, což naznačuje, že bylo přístupné patrovým spojovacím krčkem, vystavěným při jižním okraji parcely od dvorního průčelí domu. Plánek zachycuje plackovou klenbu přízemí tohoto spojovacího koridoru. Katastrální mapa Opavy z let 1871 a 1899 spojovací krček neregistruje, což je dáno kopírováním starší předlohy, nezohledňující tyto drobné změny stavby.⁷⁷ Situační plán zemského hlavního města Opavy Eduarda Labitzkého z roku 1876 tuto úpravu stavby již zaznamenává.⁷⁸ Na základě informací zprostředkovaných indikační skicou a plánkem vestavby pekařské pece usuzujeme, že rozšíření dvorní zástavby o zmiňovanou pavlačovou přístavbu a případné další úpravy přístavku tedy musely proběhnout někdy v rozmezí let 1836–1859. Pokud bychom hledali v přístavku starší konstrukce, pak severovýchodní čtvrtina dvorní budovy poukazuje na složitější vývoj.

Co se podoby samotného domu týče, z první čtvrtiny 19. století pochází další slovní popis domu, jenž v obytné budově (tedy domu bez přístavku) zaznamenává pět obyvatelných místností a jednu kvalitně zaklenutou předsíň (mč. 101). Jako obývané místnosti byly označeny zadní místnost (mč. 104) a další místnosti v patře. Zápis také stvrzuje existenci klenutého suterénu a schodiště. Zmiňuje rovněž bezpečnostní mříže na okenních v zadní místnosti (mč. 104) a železné protipožární dveře. O nemnoho mladší poslední popis objektu z roku 1825 schematicky zaznamenal v přízemí dvoupatrového domu jednu klenutou místnost (mč. 101) a jeden pokoj (mč. 104), v patře po dvou pokojích (průčelní a nádvorní), ke každému pak náleželo po jedné kuchyni (snad dnešní mč. 206, 210 a 211). Pod domem jsou opět zaznamenány dva velké sklepy. Z uvedeného vyplývá, že do roku 1825 dům neprošel žádným zásadním rozšířením.

Vnější vzhled domu v této době zachycuje veduta města Georga Fritsche, hlásící se do roku 1829.⁷⁹ Dvoupodlažní dům stále kryla sedlová střecha s hřebenem kolmým k průčelí, které bylo uzavřeno horizontální atikou. Průčelní fasádu traktovala trojice okenních os. V parteru byla prolomena dvojice vstupů. Je otázkou, nakolik vyobrazení odráží skutečnou podobu objektu. Je možné předpokládat, že v roce 1829 byl dům ještě patrový.⁸⁰ Jisté stavební úpravy indikuje

⁷⁶ ZAO, Stabilní katastr, indikační skica, inv. č. 237, sl. 233, kart. 51.

⁷⁷ Tamtéž, sbírka katastrálních map, katastrální mapa Opavy 1871, inv. č. 642, 645.

⁷⁸ SOkA Opava, AMO, inv. č. 1926.

⁷⁹ J. KALUS – K. MÜLLER – R. ŽÁČEK, *Stará Opava*, s. 71.

⁸⁰ V sekundárních pramenech a literatuře je jako datum nástavby 2. patra uváděn rok 1890 či 1891, odkaz na zdroj ale vždy chybí. Plánová dokumentace Hruschkovy přestavby se dotýká patrové nástavby nádvorní části domu,

skokové navýšení ceny nemovitosti v rozmezí let 1836–1840. Hodnota stavby se v tomto krátkém časovém úseku zvýšila téměř o třetinu. Zhodnocení však spojujeme spíše se stavebními úpravami interiéru a dvorní zástavby (viz níže první fáze úprav v 19. století). Z doby navýšení průčelí domu pak pochází původní fasáda, která je dokumentována jak fotograficky, tak částečně též plány z roku 1965.

Fotografie pořízená v rozmezí let 1911–1912 zachycuje parter, první a díl druhého patra.⁸¹ Tříosý parter byl prolomen okenním a dvěma dveřními otvory, shodně s dnešním rozvržením. Fasáda parteru byla členěna průběžnou pásovou rustikou. Dekoratívni profil špalet segmentově zakončených otvorů sestával z dvojice větších oblounů, dvojice výžlabků a jednoho menšího středového oblounu. V pásu bosáže, běžícím nad dveřními a okenními otvory, byly v omítce naznačeny klenáky. Pod oknem se nacházelo čtvercové sklepní okénko, zajištěné železnou mříží.

Nad středovým vstupem do prodejny byl stejně jako na ploše fasády umístěn firemní poutač pekařství, zachycující jméno provozovatele Adolfa Wankeho.⁸² Díky pohlednici z roku 1898 známe vzhled fasády v úrovni vyšších pater domu.⁸³ Trojosý rozvrh okenních os navazoval na členění parteru a půdní nadezdívky poplatné historizujícímu stavitelství pokročilého 19. věku.⁸⁴ Přesnější datace nadstavby průčelní části 2. patra prozatím zůstává nejasná. Na základě plánové dokumentace a ikonografie ji můžeme zařadit pouze rámcově do rozmezí let 1829 a 1896. Na základě stylové podoby průčelní fasády, zařaditelné snad jako eklektický pozdní historismus, v duchu účelového stavitelství kombinující vzorníkové novobaroční, novoklasicistní a novorenesanční prvky, klademe vznik fasády do poslední třetiny 19. století. Dům v souvislosti s nástavbou patra obdržel krov moderní konstrukce s hřebenem souběžným s průčelím a byl nově zastřešen.

Stavební úpravy se dotkly také interiéru. Tyto modifikace je třeba chápat v kontextu změny funkce měšťanského domu, který začal více sloužit nájemnímu bydlení. Majitel byl často pouze vlastníkem nemovitosti a bytové či hospodářské prostory většinou jen pronajímal. Interiérové rekonstrukční práce můžeme rozdělit do dvou fází. V první fázi byla původně celistvá spodní síň přepažena příčkou vymežující obchod přístupný přímo z ulice a chodbu s vlastním vchodem, ze které se vstupovalo na schodiště do patra či procházelo dále na dvůr. Předpokládáme, že vstup na severní ose vznikl rozšířením původního renesančního okna. S tímto zásahem souviselo rovněž zaslepení severního okénka v suterénu. Do téže etapy řadíme i výstavbu příčky oddělující zadní místnost (mč. 104) a protáhlý průchod (mč. 106), který byl zaklenut stlačenou segmentovou klenbičkou, jež lehce klesala východním směrem ke středu dispozice. Právě tehdy bylo zrušeno původní renesanční schodiště. Nová komunikační osa prolomila

nikoliv průčelí. Při rešerších relevantních archivních fondů se další plány či jiné zprávy o zvýšení domu nepodařilo dohledat.

81 NPÚ, ÚOP Ostrava – detašované pracoviště Opava, sbírka příloh domu na Ostrožné 8 v Opavě, černobílá xerokopie historické pohlednice.

82 Díky zápisu v pozemkové knize víme, že Adolf Wanke byl vlastníkem domu od roku 1912. Domovní adresář z roku 1911 nás však poučuje, že Adolf Wanke zde již před tímto datem provozoval pekařství.

83 Slezské zemské muzeum, fotopracoviště, inv. č. FP10128/2.

84 Plastické šambrány oken v přízemí dosedaly na profilované podokenní římsy. Na šambrány dosedaly ploché suprafenestry, nesoucí nadokenní římsy o profilu trojitého, směrem vzhůru se proporčně zvětšujícího odstupnění. Profilovanou šambranou a podokenní římsou byla zdobena též okna ve druhém patře, na středové ose nad okny byly vyvedeny plastické klenáky. Podokenní římsy dosedaly na plastický dekorativní prvek, stylizující pohled z profilu na postranní konzolky nesoucí překlad. Zdobnými šambranami byla opatřena také okénka podkroví. Pod profilovanou korunní římsou běžel v celé šířce fasády zubořez. Povrch fasády kryla hrubě strukturovaná omítka.

barokní valenou klenbu nynější suterénní schodišťové místnosti (mč. 002). Rameno nového schodiště do suterénu bylo vloženo pod původní schodiště stoupající do patra. Schodiště bylo zaklenuto čtvrtkruhovou klenbou, která nezatežovala dozdivku dosedající na původní klenební kápi suterénní prostory. Díky novému schodišti mohli obyvatelé bytů využívat suterén, aniž by vstupovali do provozní části objektu. Tehdy byly také proraženy světlíky, vyzděny části dělicích příček v patrech a vystavěno schodiště na půdu.

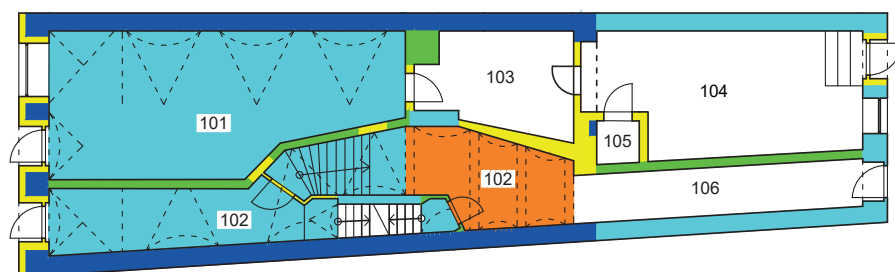
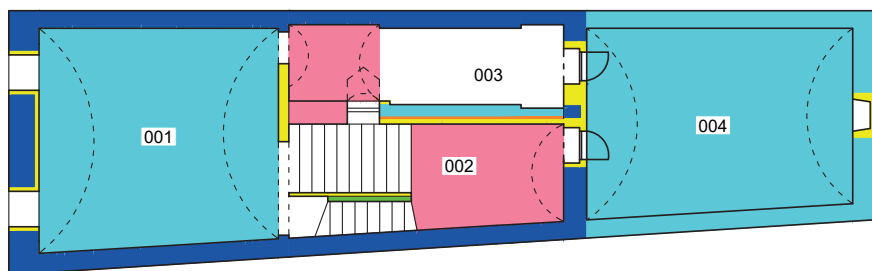
Druhou významnou etapou je přestavba stavitele Josefa Hruschky ze závěru 19. století. Tehdy byla srovnána výšková úroveň pater domu, přičemž byla snesena renesanční valená klenba před nástupem na schodiště do sklepa a klasicistní segmentová klenbička průchodu na dvůr. Zvýšená prostora byla zaklenuta dochovanou stájovou klenbou. V souvislosti se zvyšováním úrovně podlahy při schodišťové hale (mč. 201) byla snesena valená klenba s výsečí. Úpravy se týkaly také dalších prostor v patře. Tehdy byl výstup schodiště z patra opatřen zdobenějším litinovým zábradlím, dochovaným dodnes. Nádvorní část domu před dostavbou byla zakončena jakýmsi zvýšeným podkrovím, kde byla vestavěna půdní komora, v pramenech zvaná *Dachbodenzimmer*. Přístupná byla po klesajících schůdkách přiložených k severnímu světlíku z dnešní schodišťové haly. Drobných úprav se dočkal i dvorní přístavek. Pod pavlačí byla situována dvojice klozetů. V přízemí přístavku, dispozičně nezměněném a stavebně neupravovaném, již pekařskou pec nenacházíme. Místnosti jsou označeny jako sklad mouky (*Mehlmag.(azin)*) a pomocná přípravná (*Gehilfen Kammer*). Rozměrná pekařská pec byla situována přímo v domě. Zabírala téměř třetinu současné místnosti (mč. 104).⁸⁵ Sumarizujeme-li výše uvedené, v 19. století byl dům navýšen o další patro a opatřen pultovou střechou obrácené orientace. Změny doznala také dispozice interiéru, schodiště, rozšířila se dvorní přístavba a přestavěna byla průčelní fasáda.

Stavitelství 20. století reprezentují především utilitární úpravy, z nichž alespoň některé je třeba označit za přímo degradující.⁸⁶ Máme na mysli zejména přestavbu z 60. let, kdy kromě nelogické a zbytečné změny rozvrhu okenních os byly z fasády v rozmezí pater odstraněny i veškeré dekorativní detaily. Koncem 50. let byl postupně likvidován dvorní přístavek. Stavba byla nejprve snížena o patro a překryta provizorní nízkou pultovou střechou. Dva roky po kolaudaci bylo strženo i toto „provizorium“ a spolu s ním též koridor patrových pavlačí. Do roku 1965 byla dokončena planýrka dvorních staveb, vybourána pekařská pec, posunuta část příček v interiéru domu a zvýšena někdejší půdní nadezdívka dvorního průčelí.⁸⁷ Při rekonstrukci v roce 1965 byla přestavěna okna v prvním patře nádvorní fasády, jejichž rozvrh byl sjednocen s okenními otvory ve vyšším podlaží. Generální opravu domu nelze hodnotit jinak než jako devastáční. Výraz domu natrvalo utrpěl disproporcím, pro historickou stavbu zcela nevhodným rozvržením okenních otvorů. Mimo to, že realizace devalvovala stavbu samotnou, znehodnotila také celkový urbanistický kontext – fasády sousedních objektů byly rovněž tříosé. Pojetí

85 S ohledem na kontinuitu tradice je jistě potěšující, že na prahu 3. desetiletí 21. století je v domě opět provozováno pekařství.

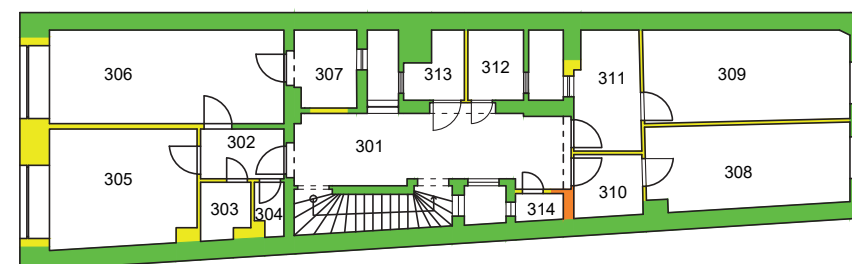
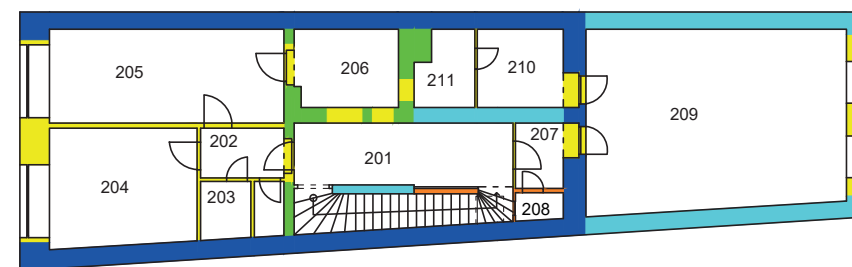
86 Naopak esteticky a funkčně je dodnes uspokojivá úprava vstupního parteru domu omítkou z pemřovaného teraca, k níž bohužel nedispонуujeme plánovou dokumentací. Na základě analogií můžeme navrhnout její vročení do rozmezí 30. – 40. let 20. století. Technicky a materiálově podobná úprava vstupů je například dodnes dochována u dvojice činžovních domů na Rooseveltově ulici, projektovaných koncem 30. let minulého století architektem Erichem Geldnerem pro Eugenii Hauke, viz Pavel ŠOPÁK, *Erich Geldner – domy pro Opavu, ČSZM-B 50/1*, 2001, s. 86–87.

87 Karel MÜLLER – Pavel ŠOPÁK, *Opava. Zmizelá Morava a Slezsko*, Praha – Litomyšl 2010, nestránkovaná část, obr. č. 21 a 25.

- Zdivo a konstrukce raně renesanční
- Zdivo a konstrukce pozdně renesanční
- Zdivo a konstrukce barokní
- Zdivo a konstrukce klasicistní
(resp. stavební úpravy 2. pol. 19. století)
- Zdivo a konstrukce konce 19. století
(Hruschkova rekonstrukce)
- Novodobé utilitární zásahy

Obr. 7: Půdorysné skici suterénu a přízemí s barevným vyhodnocením stavebního vývoje, 2020.
Kresba Ondřej Haničák a David Pracný.

- Zdivo a konstrukce raně renesanční
- Zdivo a konstrukce pozdně renesanční
- Zdivo a konstrukce barokní
- Zdivo a konstrukce klasicistní
(resp. stavební úpravy 2. pol. 19. století)
- Zdivo a konstrukce konce 19. století
(Hruschkova rekonstrukce)
- Novodobé utilitární zásahy

Obr. 8: Půdorysné skici prvního a druhého patra domu čp. 210 v Opavě s barevným vyhodnocením stavebního vývoje, 2020.
Kresba Ondřej Haničák a David Pracný.

přestavby bylo ryze utilitární, bez jakýchkoliv architektonických ambicí.⁸⁸ Počátek 21. století se nesl v duchu sanačních prací, bylo zbudováno nové schodiště do sklepa a především dostavěno čtvrté patro, dořešena půdní vestavba a nové zastřešení.⁸⁹

Shrnutí a závěr

Nejpozději ve druhé polovině 16. století byl na středověké parcele zbudován zděný a podsklepený dům, jenž se dočkal v závěru téhož či na počátku příštího věku zásadního rozšíření. Právě touto stavební úpravou byla definována jeho dispozice a plošný rozsah, který byl zachován i v následujících staletích. Tehdy byla také zbudována klenba spodní síně, jež se charakterem konstrukce a štukové výzdoby hlásila k dekorativním schémátům rozšířeným nejen v Opavě, ale i v širším regionu zvláště v poslední třetině 16. a na počátku 17. století. Již během 18. století byla v domě provozována pekárna. V této tradici pokračovali další majitelé objektu od poloviny 19. až do počátku druhé půle 20. století. Využití objektu odpovídal jak charakter dvorní zástavby, tak i vybavení samotného domu, který byl od rekonstrukce v závěru 19. století podle projektu místního stavitele Josefa Hruschky opatřen dostatečně dimenzovanou pekařskou pecí. Druhá polovina 20. století s sebou přinesla proměny domu, které z hlediska dochovaných památkových hodnot nelze označit jinak než jako degradační. Zbořen byl cenný dvorní přístavek s pavlačemi, jehož jádro bylo vystavěno nejpozději v barokním období. K historické podstatě stavby byla také zcela bezohledná úprava rozvrhu okenních os fasády pater hlavního průčelí domu. Na prahu 21. století byla stavba zvýšena o třetí podlaží a nově zastřešena.

Závěry studie otevírají pro příští bádání zejména možnost komparace zjištění s dalšími objekty ve městě, především se stavbami movitých kupců, dochovaných v lukrativnějších částech městského jádra. Vedle dešifrování stavebněhistorického vývoje jednoho z opavských měšťanských domů studie prezentovala i novou faktografii obohacující znalost životních strategií opavské městské society předmoderního období. Věříme, že také tyto dílčí poznatky doplní mozaiku poznání jak městské stavební kultury, tak společnosti, jež byla jejím tvůrcem.

Contribution to Recognition of Construction Development and History of the Town House no. 210 in Ostrožná Street no. 8 in Opava

Summary

The study deals with the interpretation of the construction development of one of the oldest burgher buildings in the historical centre of Opava. The house selected represents a type of brewing craft house, built on one of the most significant city paths – Ostrožná street. The place on which the house stands is of medieval origin. However, the oldest building constructions preserved date back to the beginning of the early modern period. During the Renaissance period, the building underwent two construction stages and the second one affected the appearance of the building for almost three hundred years. There was a bakery already in the 18th century, which was in operation also from the half of the 19th century until the second half of the 20th century. The purpose of the building is reflected in the nature of the yard building development as well as in the equipment of the house itself. At the end of the 19th century, the house was equipped with a sufficiently dimensioned baking oven according to a project by local architect Josef Hruška. The second half of the 20th century brought several changes to the house construction, which, in terms of monument values preservation, can be described only as degrading. For example, a valuable courtyard annex with an arcaded passageway was demolished. Its core was built at least in the Baroque period. The layout adjustment of the window axes on the facade of the floors on the main side of the house was absolutely ruthless to the historical essence of the building. The third floor and a new roof were added at the beginning of the 21st century. The results of the study consider and broaden the knowledge of previously implemented construction-historical surveys. Apart from decoding the complex construction-historical development of one of the municipal houses in Opava, the study also presents new factographic information, which helps to a better understanding of the urban society of the pre-modern period.

PhDr. Ondřej Haničák
Slezské zemské muzeum
hanicak@szm.cz

⁸⁸ Charakterizování těchto úprav jako dokladu vývoje, jenž byl „ovlivněný architekturou socialistického realismu“ při nejlepší vůli nelze chápat jinak než jako klišé či nepochopení užitého pojmu, viz NPÚ, ÚOP Ostrava – detašované pracoviště Opava, odborné vyjádření ve věci provedení výměny okenních výplní v domě na Ostrožné ulici č. 8, 20. 2. 2006, č. j. 718/2006/i. Během úprav omítek z roku 1968 patrně došlo také k otlučení cenné renesanční štukové dekorace spodní síně.

⁸⁹ Navýšení užitné a komerčně využitelné plochy v případě památkově chráněného objektu je na úkor autenticity památky akceptovatelné jen stěží. Vzhledem k dramatické proměně podoby sousedních objektů, které již dávno porušily úroveň výškové hladiny zástavby a podobu fasád, je nástavba čtvrtého patra a původní vestavby alespoň pochopitelná.